

Veysel Kurt

vkurt@setav.org

Bölgesel Rekabetin Yeni Ağırlık Merkezi: Libya

Türkiye, oyun değiştirici hamlelerle Doğu Akdeniz'deki etkinlik alanını genişletirken Libya'nın geleceğinde inisiyatifini artırdı. Buna mukabil Hafter destekçisi konumundaki Fransa, Mısır, BAE, Rusya gibi ülkeler ile ikili oynayan ABD gibi aktörlerin stratejilerini de altüst etti.

Libya on yıldır çeşitli form ve düzeylerde bir çatışma bölgesi olmaya devam ediyor. Kaddafi'nin yıkılmasının ardından oluşan otorite boşluğunda iç savaş ve terörizme mahkum kalan Libya bugünlerde uluslararası güçlerin rekabet alanına dönmüş durumda. Aslında bugün görünür olan Fransa, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), ABD, İtalya, Yunanistan bu süreçte her zaman etkin bir rol oynadılar. Türkiye'nin devreye girmesi ile değişen şey bu aktörlerin daha açık oynamak zorunda kalmış olmalarıdır. Bugün oluşan tablo ise büyük oranda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki haklarına sahip çıkmak için Libya hükümeti ile iş birliğine girmesi ve Libya'daki dengelerin hükümet lehine değişmesi olmuştur. Bu değişimin başlangıç noktası da Türkiye'nin 27 Kasım 2019'da yapılan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması ve Güvenlik ve

Askeri İşbirliği Anlaşması ile Libya hükümetine sağladığı destektir.

Türkiye bu oyun değiştirici hamlelerle Doğu Akdeniz'deki etkinlik alanını genişletirken Libya'nın geleceğinde de inisiyatifini artırdı. Buna mukabil Hafter destekçisi konumundaki Fransa, Mısır, BAE, Rusya gibi ülkeler ile ikili oynayan ABD gibi aktörlerin stratejilerini altüst etmiştir.

27 Kasım 2019'da Türkiye ile Libya hükümeti arasında imzalanan anlaşmaların Türkiye açısından iki temel amacı vardı. Doğu Akdeniz'deki jeopolitik kuşatılmışlığı yarmak ve enerji alanlarının güvence altına alınması ile darbeci Hafter güçlerinin Nisan 2019'da Trablus'a yönelik başlattığı hareketin durdurulması idi. Bu anlamda ilk hedef ise Libya'da sahadaki çatışma dengesinin Libya hükümeti lehine denge-lenmesi idi. Nitekim altı ay içinde Türkiye, Doğu Akdeniz'de Antalya

kıyılarında Libya'ya kadar uzanan bölgede varlık göstermiş ve Libya hükümetinin Türkiye'den aldığı destekle kontrol alanı hızla değişmiştir. Batıda Trablus'tan Tunus sınırına kadar olan bölge, sonrasında Vatiyye askeri üssü ve Terhune'nin hükümet güçlerinin kontrolüne geçmesi bu anlamda dikkat çeken bölgelerdir. Böylece Trablus'un güvenliği sağlanmış, Türkiye'nin Libya hükümeti ile olan askeri iş birliği imkanları artmış ve Hafter güçlerinin Doğu-Batı eksenindeki hareketliliği de engellenmiş oldu. Bu tablo Türkiye ile Libya arasındaki anlaşmanın karşılıklı kazançlar etrafında işlediğini açıkça gösteriyor.

Bunlar önemli adımlar olmakla birlikte sahada 5 Nisan 2019 öncesine dönülmesi için Sirte'nin de kontrol altına alınması gerekiyor. Sirte'nin yeniden hükümet güçlerinin kontrolü altına girmesi ile Türkiye'nin Libya stratejisinin ilk adımı tamamlanmış olacaktır. Bununla birlikte petrol arzı ve taşınması konusunda Libya hükümetinin eli güçlenecek, Misrata daha güvenli hale gelirken Hafter'in kontrolünde bulunan doğu bölgesi ile Rusya'nın kontrolündeki Cufra baskı altına alınmış olacaktır. Tam da bu yüzden Sirte'ye doğru başlayan hamle ile Hafter'e destek veren Rusya, Mısır, BAE gibi uluslararası aktörler telaşa kapılmış ve harekete geçmişlerdir.

Uluslararası Yankılar

Türkiye'nin Libya hükümeti ile gerçekleştirdiği iş birliğinin etkisi ve yarattığı sonuçlar Libya ile sınırlı kalmadı. Bunun böyle olacağı anlaşmaların imzalandığı 27 Kasım 2019'dan itibaren belliydi. Nitekim Türkiye'nin bu hamlesi, Libya'daki güç mücadelesinden Kuzey Afrika jeopolitiğine, AB-Afrika ilişkilerinden Doğu Akdeniz'deki enerji ve jeopolitik rekabete kadar geniş bir yelpazede etkili oldu. Bu alanlarda etkin olan birçok uluslararası aktörün stratejisini gözden geçirmesi de beklenen bir gelişmeydi. Nitekim

 Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Libya Başbakanı Fayiz es-Serrac'i Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde kabul etti. (4 Haziran 2020)

Türkiye'nin Libya ile imzaladığı anlaşmalardan doğrudan etkilenen ülkeler bile bu anlaşmaların ne anlama geldiği hususunda önemli ipuçları barındırıyor.

Rusya, Fransa, İtalya, Yunanistan, Mısır, Tunus, Cezayir, BAE ve İsrail Doğu Akdeniz'deki enerji rekabeti ya da Libya'daki çıkarları sebebiyle Türkiye'nin hamlesi sonrası yeniden pozisyon almak zorunda kaldı. Bundan dolayı olarak etkilenen ülkeler ise en az iki düzine. İşin ilginç tarafı bu ülkelerin önemli bir kısmı Türkiye'nin hamlesinden rahatsız oldular. Fakat Türkiye'yi geriletmek bakımından hiçbir ülke ne somut bir adım atmak için gerekli koşulları oluşturabildi ne de bir ittifak cephesi kurmayı başardı. Zaman zaman kendi aralarında gerçekleştirdikleri ikili ya da çoklu diplomatik görüşmeler de bir sonuç üretebilmiş değil. Bu anlamda Yunanistan'ın Mısır, İsrail, BAE ve İtalya nezdinde gerçekleştirdiği görüşmeler de akim kaldı. Örneğin Türkiye'nin devre dışı bırakılarak East-Med projesinin hayata geçirilmesi konusunda herhangi bir somut ilerleme sağlanamadı. İtalya ile imzalanan deniz yetkilerini sınırlandırma anlaşması ise Türkiye'yi yakından ilgilendirmiyor. Libya'ya yük taşıyan Türkiye'ye ait kargo gemilerini üç gün arayla taciz eden Yunan ve Fransız savaş gemileri "küçük" bir uyarı sonucunda geri çekilmek zorunda kaldı.

Terhune'nin Libya hükümeti tarafından kontrol edilmesi ile birlikte özellikle Rusya ve Fransa'nın tavırları dikkat çekmeye başladı. Rusya sahadaki dengeleri etkilemeye, Fransa ise Türkiye'yi diplomatik alanda sıkıştırma amaçlı çeşitli hamleleri devreye soktu.

BAE perde arkasında kalmaya devam ederken bu üç ülke Türkiye karşıtı yeni bir aktivizm içine girdi. Bu destek Rusya'nın daha önce Hafter'e Wagner üzerinden sağladığı 2 bin-2 bin 500 civarındaki savaşçı, Pantsir'ler ve Mig tipi savaş uçaklarına yedek parça temini noktasında yoğunlaşmaktaydı. Bu yardımlar Hafter'in Libya hükümetine karşı hava üstünlüğü sağlamasında önemli bir rol oynamıştır. Son dönemde ise Rusya, Hafter güçlerinin daha fazla geriletilmesini engellemek amacıyla Suriye'den yaklaşık 5 bin militan ve 14 adet Mig-29 savaş uçağını Libya'ya göndererek çatışmanın tırmanmasına yol açacak bir hamle yapmıştır. Aynı amaç doğrultusunda müzakere sürecini de yeniden gündeme getirmiştir. Türkiye nezdinde yeni girişimlerde bulunurken Mısır'da düzenlenen konferansı desteklemiş ve sonuç bildirgesinin yeni bir yol haritası olabileceğini dile getirmiştir. Rusya'nın hem sahada hem masada attığı bu adımların temel amacı, Hafter'in daha fazla gerilemesini önlemek ve müzakere sürecinin ağırlığını Mısır/BAE/ Hafter ekseninde tutmaktır.

Sahada 5 Nisan 2019 öncesine dönülmesi için Sirte'nin de kontrol altına alınması gerekiyor. Sirte'nin yeniden hükümet güçlerinin kontrolü altına girmesi ile Türkiye'nin Libya stratejisinin ilk adımı tamamlanmış olacaktır. Tam da bu yüzden Sirte'ye doğru başlayan hamle ile Hafter'e destek veren uluslararası aktörler telaşa kapılmış ve harekete geçmişlerdir.

Libya'nın doğusunda Hafter'e bağlı milislerden kurtarılan Terhune vilayetinde ortaya çıkarılan toplu mezarda kazı çalışması yapıldı. (24 Haziran 2020)

Stratejik/jeopolitik düzeyde ise Rusya Libya'daki ağırlığını koruyarak Avrupa'ya yönelen enerji hatlarında ağırlığını korumak ve Avrupa'yı güneyden de çevreleyerek Avrupa kıtasını uzun vadede kendine mahkum bırakmak istemektedir. Rusya'nın en büyük açmazı ise bu stratejik hedefleri bağlamında ABD ve Türkiye ile karşı karşıya gelmiş olmasıdır.

Macron'un Çırpınışları Sonuç Vermiyor

Özellikle son haftalarda Macron'un yeni bir aktivizm içine girmiş olması dikkatlerden kaçmıyor. Sahada Hafter'in askeri açıdan desteklenmesinin yollarını ararken, diplomatik alanda ise Türkiye'nin oluşturduğu meşruiyeti ve iş birliklerini baltalamak için canhıraş şekilde çırpınıyor. Cezayir, Tunus ve Rusya ile yoğunlaştırdığı temaslar bunun açık bir göstergesi. Ancak somut bir sonuç alması bir yana bu hamleler birçok açmazı içinde barındırıyor. Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya'daki etkinliği karşısında Türkiye karşıtı bir pozisyon alan Macron'un NATO'yu devreye sokma söylemi ise çaresiz çırpınışlarının en somut örneği olmuştur. Bu anlamda Fransa'nın Türkiye karşıtı söyleminin dört önemli açmazla karşı karşıya olduğu ifade edilebilir.

Birincisi kısa bir süre önce NATO'nun "beyin ölümünü" ilan eden Macron'un NATO'yu kullanma çabasıdır. İkincisi NATO'yu birincil düşman olarak gördüğü Rusya'nın hizasına çekme çabasıdır. NATO'nun Macron'un pozisyonunu benimsemesi demek, Rusya'ya destek vermesi anlamına gelecektir. Üçüncüsü Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de zayıflaması, Rusya'nın Avrupa'yı güneyden de kuşatmasının anahtarı olacaktır. Ayrıca Doğu Akdeniz'deki potansiyel enerjinin Avrupa'ya akışında Rusya daha fazla söz sahibi olacaktır. Dördüncüsü ise Macron'un Türkiye'yi BM nezdinde mahkum etme çabası, Hafter'in işlediği savaş suçlarına ortak olması anlamına gelecektir. Bu tablo Fransa'nın sadece tutarsızlığını değil, aynı zamanda çaresizliğini gözler önüne sermektedir.

BAE'nin Rolü

BAE çatışma bölgelerinde ön plana çıkmamasına rağmen Libya'da -Yemen'de olduğu gibi- oldukça aktif bir aktör olarak dikkat çekiyor. Hafter'e doğrudan silah desteğinin yanında, Çin, Rusya gibi ülkelerden edinilen silahların, Suriye, Sudan ve diğer Afrika ülke-

lerinden gelen paralı savaşçıların finansmanının ve Mısır'ın desteğinin etkinliğinin sağlanması en görünür desteklerdir. Bunun yanında Hafter'i ABD ve Avrupa'da lobiler üzerinden pazarlaması ve diplomatik arenada destek temin etmesi de unutulmamalı. Peki BAE bütün bunları neden yapıyor? BAE'nin bölgesel stratejisi, ülke halklarının yönetime katılmadığı diktatöryal yönetim modellerini yeniden Ortadoğu'da hakim kılmak ve bu diktatörler üzerinden Ortadoğu'yu etkisi altına almaktır. Böylece BAE'nin çıkar ve söylemlerine uymayan her türlü toplumsal muhalefeti kontrol altında tutacak. Bunu gerçekleştirmek için de her yola başvuruyor. Bölgenin kan gölüne dönmesi, terör örgütlerinin desteklenmesi, yoksul ülke halklarının savaşçı olarak kullanılması ve ülkelerin bölünmesi dahil. Sisi'yi bir model, Mısır ordusunu da kullanışlı bir askeri güç olarak görüyorlar. ABD ve Avrupa ülkelerini de terör ve mülteci dalgaları ile bu diktatörlerin baş edebileceklerine dair çeşitli söylemlerle ikna etmeye çalışmaktadırlar.

Yeni Hamle Mısır Üzerinden mi?

Mısır, Libya krizindeki en önemli aktörlerden birisi. Hafter bloğunun ayakta kalması Sisi için oldukça önemli. Bu yüzden hem diplomatik hem de sahada yeni bir aktivizm içine girmiş durumda. Kahire'de düzenlenen toplantı sonrasında yapılan ateşkes ilanı, yeni müzakere teklifleri ve Sisi'nin Sirte ve Cufra'yı kırmızı çizgi ilan ederek Libya sınırındaki askeri birlikleri teftiş etmesi, Mısır cephesindeki yeni aktivizm örnekleri. Sisi'nin askeri müdahale sinyali ise çok konuşuldu. Bunu BAE başta olmak üzere birçok aktör de istiyor gibi. Böylesi bir müdahale ilk bakışta Sisi'nin de elini rahatlatır. Sisi için dikkatleri Sina'daki kayıplardan, ekonomik krizden, Nil üzerinde tamamlanmak üzere olan Nil barajından başka bir tarafa çekmek için kullanışlı olacaktır. Ancak Mısır ordusunun ipleri

ABD aşamalı olarak Ortadoğu'yu Rusya'ya kaptırdığını ve sadık müttefikler olarak gördüğü BAE, Suudi Arabistan ve Mısır'ın da Rusya'nın etkisinde kaldığını gördü. Bu açıdan bakıldığında ABD'nin Türkiye ile çalışmaktan başka seçeneği kalmıyor. ABD seçimlerini Trump'ın kazanması durumunda bu sürecin ilerlemesi sürpriz olmayacaktır.

bütünüyle Sisi'nin elinde değil ve ordunun belirsiz bir maceraya girişmesi beklenmemeli. Bugüne kadar Libya'da ikili oynayan ABD'nin ağırlık merkezini Libya hükümetine kaydırma eğilimi artarken böyle bir girişim Mısır ordusu açısından hiç de kolay değil.

ABD'nin Pozisyonu Değişiyor

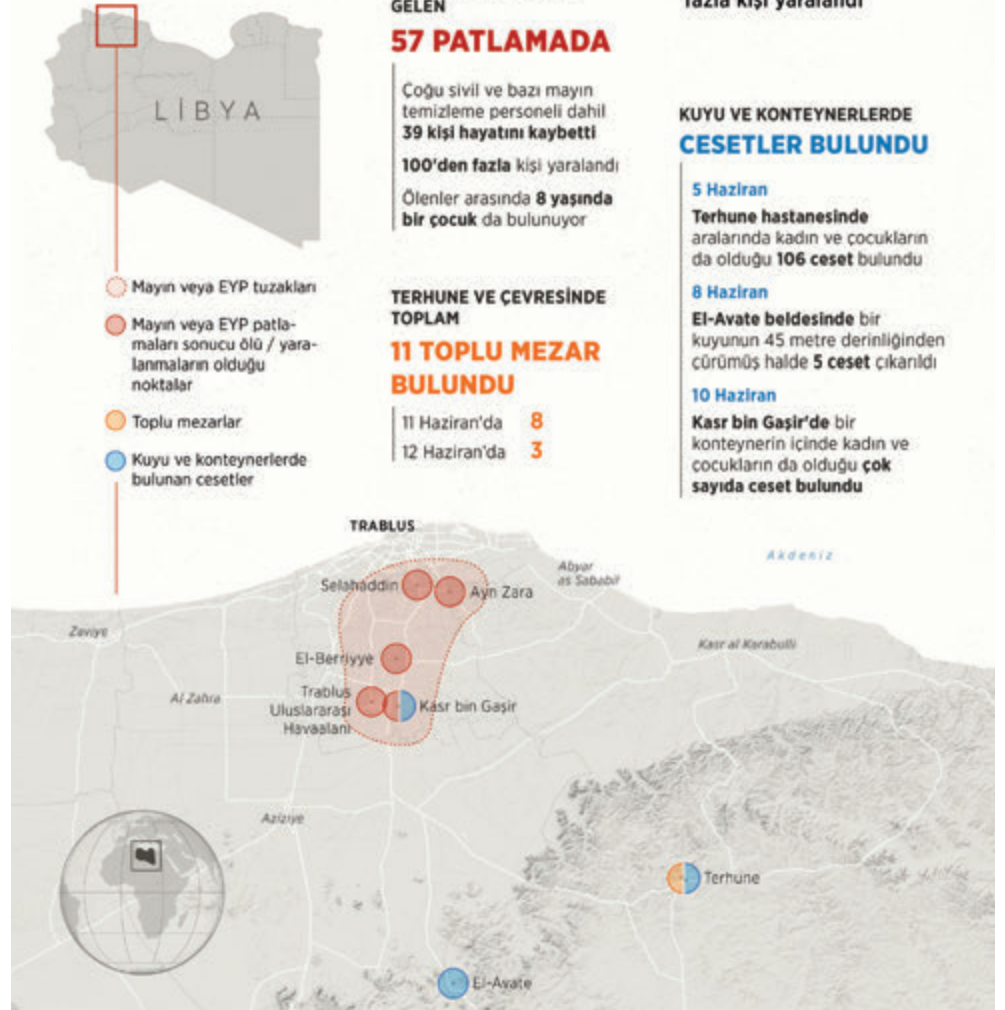
ABD bugüne kadar Libya'da her iki tarafla ilişkisini sürdürmüş ve ikili oynamıştır. Libya'da hükümetin de darbeci Hafter'in de nihai kontrolü sağlayamamasının en önemli sebeplerinden biri de budur. Bu politika Trump'ın ilgisizliği ile birleşince ABD aşamalı olarak Ortadoğu'yu Rusya'ya kaptırdığını ve sadık müttefikler olarak gördüğü BAE, Suudi Arabistan ve Mısır'ın da Rusya'nın etkisinde kaldığını gördü. Bu açıdan bakıldığında ABD'nin Türkiye ile çalışmaktan başka seçeneği kalmıyor. ABD seçimlerini Trump'ın kazanması durumunda bu sürecin ilerlemesi sürpriz olmayacaktır.

Türkiye Geri Adım Atmayacak

Türkiye'nin Libya politikasından geri adım atmak gibi bir niyeti ve lüksü olamaz. Türkiye'nin Libya hükümeti ile imzaladığı Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Anlaşması ve diğer iş birliği anlaşmaları sadece birer ekonomik kazanç potansiyeli olarak görülmemeli. Türkiye Doğu Akdeniz ve Libya'da attığı adımlarla Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), İsrail ve Mısır'ın Türkiye'yi kendi kıyılarına hapseden anlaşmaları neredeyse akim kalmış, bu anlaşmalarla ortaya çıkması muhtemel jeopolitik kuşatmayı yarmış, Doğu Akdeniz'deki enerji arama alanlarını genişletmiş, Libya ile stratejik düzeyde bir ilişkinin eşiğine gelmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye'nin Doğu Akdeniz, Libya ve Kuzey Afrika konusunda stratejik üstünlüğü anlamında önemli avantajlar sunmaktadır.

MAYINLAR, TOPLU MEZARLAR, İNFAZLAR:

Libya'da Hafter'in çekildiği bölgelerdeki ihlalleri

17 Haziran'da bakanlar ve üst düzey bürokratlardan oluşan heyetin Libya'ya yaptığı ziyaret birçok açıdan çok önemli. Ziyaret, başkent Trablus hükümetinin güvende, meşru ve güçlü olduğunu dünyaya duyurmuş oldu. Daha önemlisi Türkiye Doğu Akdeniz ve Libya'daki haklarını kararlılıkla koruyacağını ilan etti. Heyete katılan isimler açısından değerlendirdiğimizde ise Türkiye ile Libya arasındaki siyasi ekonomik ve güvenlik alanındaki iş birliğinin daha fazla derinleşmesini bekleyebiliriz. Libya'nın altyapı, üst yapı ve kurumsal alanda yeniden inşa sürecinde Türkiye'nin çok daha etkin bir rol oynayacağını, Türkiye'nin Libya ekonomisi, siyaseti, alt ve üst yapısının yeniden şekillenmesinde Türkiye'nin önemli misyonlar üstleneceğini ve bu ilişkinin iki ülke için kazan/kazan formülü çerçevesinde gerçekleşeceğini önümüzdeki günlerde göreceğiz. Ayrıca Türkiye'nin son yıllarda enerji arama faaliyetine yönelik kazandığı imkanları Libya sahillerinde ve Libya içinde tam kapasiteyle kullanması durumunda Türkiye'nin dışarıya olan enerji bağımlılığı fazlasıyla azalacaktır.

Bu tablo Doğu Akdeniz ve Libya'da suların durulacağı anlamına gelmiyor. Ancak uluslararası rekabetin tırmadığı bu süreç Türkiye'nin lehine işlemektedir. Türkiye çıkarlarını tahkim ederken, stratejik davranma kabiliyeti zayıflayan Türkiye karşıtı blok ise tutarsızlıklarla malul bir davranış girdabına girmiştir. **K**